

2017-01-30

Dnr 2646-2015/16

Reseberättelse för kulturutskottets studieresa till Sydafrika den 3–11 september 2016

Inledning

En delegation från kulturutskottet genomförde en studieresa till Sydafrika den 3–11 september 2016. Resan företogs av 9 ledamöter och två tjänstemän från utskottskansliet. Delegationen stannade i Pretoria och Johannesburg i fyra dagar och i Kapstaden i tre dagar.

Programmet utformades i samråd med svenska ambassaden i Sydafrika (programmet bifogas).

Ledamöter:

Gunilla Carlsson (S), Cecilia Magnusson (M), Agneta Gille (S), Aron Emilsson (SD), Björn Wiechel (S), Angelika Bengtsson (SD), Rossana Dinamarca (V), Roland Utbult (KD) och Ida Karkiainen (S).

Redogörelse för resan

Syftet med resan var att inhämta kunskap om frågor inom de områden kulturutskottet arbetar med, däribland kulturarv, film, litteratur, spel och lotterier samt public service.

Möten

Utskottet inledde resan med ett besök på *Lilisleaf Farm Museum*. Liliesleaf Farm användes som högkvarter för det underjordiska kommunistpartiet och som gömställe för politiska flyktingar under apartheidtiden. Temat för samtalen var Sveriges roll i befrielsekampen. Sveriges ambassad i Pretoria samarbetar med Liliesleaf för att lyfta upp och göra allmänt känt vilken roll det svenska politiska, ekonomiska och folkliga stödet hade för befrielsekampen i Sydafrika.

Utskottet träffade ett antal tjänstemän som ansvarade för de olika avdelningarna på **Kulturdepartementet** (Department of Arts & Culture, DAC). Vid samtalen framkom bl.a. följande: Sverige hade en betydande roll för Sydafrika under befrielsekampen, men efter 1994 har relationen med Sverige varit mer av ett partnerskap. Sydafrika arbetar fortfarande med att anpassa sig till ”den nya tiden”. Departementet arbetar mycket med att förena hela befolkningen och bygga en nationskänsla. Det är en utmaning med det stora antal språk som finns (elva av språken har officiell status). Departementet framhöll att kulturministrarna från Sverige och Sydafrika hade ett bra möte i januari 2016 då Alice Bah Kuhnke besökte Nathi Mthethwa i Pretoria. Ett letter of intent, alltså en avsiktsförklaring, skrevs under av ministrarna om ett fortsatt kultursamarbete mellan länderna, med fokus på kultur för hållbarhet och kulturarvspolitik för sammanhållning. Departementet hoppades på ett nytt bra möte mellan länderna runt kulturarvsfrågor senare i september 2016 då Bridging Ages (en internationell organisation som arbetar med kulturmiljöpedagogik och tidsresor och som har huvudkontor i Kalmar läns museum) anordnar sin årliga konferens i Kalmar.

I Kapstaden besökte utskottet Sydafrikas parlament. Utskottet togs emot av ledamöter från kulturutskottet, **The Portfolio Committee on Arts and Culture**. Utskottens respektive ledamöter diskuterade bl.a. generationsklyftorna i samhället (born free) och vikten av arbete och utbildning. Här kan också nämnas att utskottet vid ett möte på Sveriges ambassad i Pretoria träffade representanter för det unga Sydafrika, främst inom mediabranschen. Temat för samtalen var ungdomar i Sydafrika – en generation sämre rustade än sina föräldrar? Samtalen handlade om vad det innebär att vara ung i Sydafrika i dag, vilka utmaningarna är och vad som görs för att förbättra möjligheterna till samhälleligt deltagande.

Sydafrikas public servicebolag South African Broadcasting Corporation (SABC) var under apartheidtiden ett propagandaredskap för regeringen, men fick efter övergången till demokrati 1994 en mer oberoende profil. Bolaget har återigen fått kritik för att undvika regeringskritiska inslag. Med anledning av detta valde utskottet att träffa representanter för paraplyorganisationen **SOS Coalition (SOS)**. De arbetar med att främja ”public service i allmänhetens tjänst”, där huvudfokus är inriktat på public serviceföretaget SABC. SOS företräds av bl.a. ett brett spektrum av icke-statliga organisationer, fackföreningar,

fackförbund och enskilda personer, och uppger att de inte är politiska. Organisationen finansieras genom donationer. SOS arbetar på många olika sätt för att värna demokratin, bl.a. genom inlagor, protestaktioner och folkbildningskampanjer. De försöker också påverka lagstiftningen som rör medier, och arbetar för att få bort den politiska styrningen, framförallt inom radio- och tvområdet. SOS framhöll vid besöket vikten av att alla röster blir hörda. Särskilt viktigt är enligt SOS barnens och ungdomarnas röster. Fram till 2010 hade SOS möten med SABC, men den dörren är i dag stängd.

The National Arts Council of South Africa (NAC) kan närmast jämföras med Statens kulturråd och har i uppdrag att främja fria och oberoende konstnärliga uttryck av Sydafrikas kulturer. Under utskottets besök diskuterades konstens och kulturens möjligheter och oberoende, synen på konsten och konstens uppgift, vem som ska bedöma vilken konst som är bra och vad ska få stöd.

I Johannesburg besökte utskottet Sydafrikas Nationalbibliotek *The National Library of South Africa*. Temat för diskussionen där var för vem bibliotek är till och i vilket syfte. Samtal fördes om Sydafrikas nationella strategi för bibliotek och biblioteksutveckling. Nationalbibliotekets mål är att bevara och tillhandahålla Sydafrikas kulturella arv när det gäller böcker och dokument. Vidare ska man främja kreativitet och effektiv tillgång till information för alla.

Utskottet besökte också *The South African State Theatre* i Johannesburg.

Statsteatern strävar efter att ha en vital roll i kulturlivet i hela Sydafrika. Vid besöket diskuterades bl.a. frågan om statligt stöd kontra regionalt eller lokalt stöd till scenkonst.

I Kapstaden besökte utskottet *The Institute for Creative Arts (ICA)* som är ett interdisciplinärt institut inom University of Cape Towns humanistiska fakultet. Institutet främjar interdisciplinär forskning inom bl.a. den kreativa scenkonsten.

South African Heritage Resource Agency (SAHRA), som närmast är Sydafrikas motsvarighet till Riksantikvarieämbetet,

inrättades 1999 som en nationell administrativ myndighet med ansvar för Sydafrikas kulturarv. SAHRA koordinerar arbetet med att identifiera och ta till vara kulturarv i vid bemärkelse. Temat för utskottets besök var betydelsen av kulturarv i ett land som Sydafrika med sin mångfald av historia och identiteter.

Utskottet besökte vidare *Freedom Park* utanför Pretoria som dels är ett kulturellt centra med museum dels en minnesplats för dem som bidrog till Sydafrikas frihet. Museets mål är att ur ett afrikanskt perspektiv tillvarata och berätta historien om hela den afrikanska kontinenten med särskilt fokus på Sydafrika från den första människan, genom förkolonial tid, kolonialismen och apartheid till den post-apartheid-nation som utgör Sydafrika i dag.

Utskottet är intresserat av frågor om kultur för unga och besökte därför två organisationer som arbetar med musik respektive litteratur för unga; *Music Is A Great Investment (MIAGI)* och *The Project for the Study of Alternative Education in South Africa (PRAESA)*

MIAGI arbetar för att främja musikutbildning för barn och unga i utsatta områden i Sydafrika i syfte att väcka kreativitet, ge yrkesmässiga färdigheter och att bidra till ett ökat samhällsdeltagande. MIAGIs vision är att fler unga i Sydafrika ska ha möjlighet att få musiklektioner.

The Project for the Study of Alternative Education in South Africa (PRAESA) är en oberoende forsknings- och utvecklingsenhet knuten till University of Cape Town. PRAESA arbetar med läskunnighet i läroplaner, utbildning, materialutveckling och forskning. Målet är att inspirera och motivera till lärande, skrivkunnighet och utveckling för alla barn som lever i flerspråkiga miljöer. Arbetet sker i dialog med forskningen och med volontärer på gräsrotsnivå. PRAESA var 2015 års ALMA-pristagare.

Utskottet träffade vidare representanter för *Business and Arts South Africa (BASA)*, som är ett icke-vinstdrivande företag och ett offentligt-privat samverkansinitiativ, där Kulturdepartementet tillsammans med näringslivet arbetar för att utveckla det affärsmässiga samarbetet mellan kulturen och det offentliga

Sydafrika. Dessutom vill BASA skapa ett större engagemang i konst bland företag som är verksamma i Sydafrika. BASA grundades 1997 och har över 160 medlemsföretag. De har en budget på 10 miljoner ZAR¹ (departementet bidrar med 50 procent, medlemmarna med 20 procent och internationella fonder, EU, banker, lotterier m.fl. bidrar med resterande 30 procent). BASA anser att det är omöjligt för kulturen att enbart klara sig på statliga medel, näringslivet måste enligt dem vara med och finansiera sektorn. BASA sammanför företag med konstnärer inom olika områden, och de arbetar i alla nio provinserna. Näringslivet har enligt BASA fått olika positiva erfarenheter av samarbetena med kulturområdet. Företagen och de anställda har fått nya idéer, tankar och samtalsämnen. De personer utskottet träffade på BASA konstaterade att företagsmän ofta sitter i konststyrelser, men de efterlyser också det motsatta, dvs. fler konstnärer i företagsstyrelser.

Sannings- och försoningskommissionen (Truth and Reconciliation Commission, TRC) var ett domstolsliknande organ som bildades i Sydafrika efter avskaffandet av apartheid. Personer som ansåg sig ha varit offer för våld fick tala inför kommissionen och personer som begått våldshandlingar fick ge vittnesmål och be om amnesti. Utskottet träffade vd:n för *Institutet för rättvisa och försoning (IJR)*, som lanserades 2000 i efterdyningarna av Sannings- och försoningskommissionen. Syftet med IJR var att säkerställa att lärdomar från Sydafrikas övergång från apartheid till demokrati beaktades när nationen utvecklades. IJR:s huvuduppgift är att hålla försoning och social rättvisa på Sydafrikas och Afrikas agenda. Man menar att det finns tydliga kopplingar mellan ekonomisk tillväxt, utveckling, fred och försoning, särskilt när samhällen ska lösa konflikter och utvecklas demokratiskt. Sverige är, enligt IJR, dess starkaste partner och de erhåller medel från SIDA. IJR ger ut årliga publikationer som bygger på IJR:s egen forskning och analys. IJR är en av partnererna till Afrobarometer, som är ett oberoende och opartisk forskningsnätverk, som regelbundet utför offentliga attitydundersökningar om demokrati, styrning, ekonomiska förhållanden, kultur och relaterade frågor i 46 länder i Afrika. Eftersom man i undersökningarna ställer en uppsättning standardfrågor, kan länderna systematiskt jämföras. De statistiska uppgifterna är fritt tillgängliga för allmänheten. Målet med Afrobarometern är att göra det möjligt för "vanliga afrikaner" att

---

¹ Ca 6 570 000 SEK

bli mer informerade om vad folk tycker om sociala, politiska och ekonomiska frågor i olika regioner och länder. Syftet är att ge röst åt dem som annars kanske inte hörs. Trender i allmänhetens inställning spåras över tiden. Resultat delas även med beslutsfattare, politiska förespråkare, journalister, forskare, donatorer och investerare. VD:n för IJR uttryckte att man bör se upp med frustrationen hos gruppen ”born free” (födda efter att rasåtskillnadspolitiken apartheid avskaffades) om ”inget händer” och syftade på i vilken riktning landet går. Han uttryckte också att han hoppades att det senaste lokalvalet i augusti 2016, då ANC backade med 8 procent i jämförelse med 2011 års val, ska bli en väckarklocka, och att regeringen blir mer intresserad av IJR:s attitydundersökningar som visar vad folk tycker och tänker.

Vidare besökte utskottet *National Film and Video Foundation (NFVF)* som är en myndighet för utveckling av sydafrikansk film- och videoindustri. Uppdraget är att i samarbete med olika intressenter utveckla och stödja den sydafrikanska filmindustrin bl.a. genom att öka antalet sydafrikanska filmer. NFVF strävar efter en ökad mångfald hos producenter och filmmakare, t.ex. när det gäller kön och ålder. Ett annat uppdrag som myndigheten har är att öka publikens tillgång till sydafrikansk film.

Utskottet träffade också representanter från *National Lotteries Commission (NLC)*. De berättade bl.a. att staten ger licens till en lotterioperatör för att driva det nationella lotteriet, och licensen löper på 7 år. Små ”privata” eller små ideella lotterier behöver inte licenser. Kasinoverksamhet ligger också utanför licenssystemet. NLC har bl.a. till uppgift att övervaka driften av det nationella lotteriet. Det görs bl.a. genom slumpmässiga inspektioner av lotteridragningar och utrustning, kontroll av lotteriförsäljning, besök hos återförsäljare av lotter samt övervakning av lotterioperatörens sociala ansvarstagande. En stor uppgift för NLC är att dela ut intäkterna från lotterier till välgörande ändamål (47 procent går till välgörenhetsarbete, 28 procent går till sport och fritid, samt 27 procent går till konst, kultur och kulturarv). Hur pengarna fördelas diskuteras med bl.a. berörda departement. Det är viktigt att fördelningen sker med transparens. Medlen som går till idrott går såväl till högsta eliten för förberedelser inför OS som till gräsrotsnivå. Bland annat bidrar lotteripengar till att finansiera idrottsklubbar, byggande av sporthallar och spelplaner, utrustning och till skolan. NLC arbetar även med att få bort det illegala spelandet.

Robben Island

Utskottet avslutade resan med en rundvandring på Robben Island, fängelseön utanför Kapstaden där Nelson Mandela tillbringade 18 av sina 27 år i fångenskap. Museichefen tog emot utskottet, men en före detta politisk fånge på ön guidade. Många svarta och färgade apartheidmotståndare satt som politiska fångar på ön. Guiden berättade att fängelset kom att fungera som politiskt universitet, där motståndsmän som aldrig gått i skolan utbildades av sina medfångar och där planerna drogs upp för ett demokratiskt Sydafrika. År 1991, när apartheidregimen föll samman, lämnade de sista politiska fångarna Robben Island. Ön blev 1999 uppsatt på Unescos världsarvslista.

Reflektion

Sammanfattningsvis kan konstateras att utskottet fick en bra samlad bild av aktuella frågor på kulturområdet i Sydafrika och av utbyten och samarbeten som sker mellan Sverige och Sydafrika. Studieresan till Sydafrika uppfyllde därmed syftet med resan.

Program

Lördagen den 3 september

Avresa från Sverige

Söndagen den 4 september

Ankomst till Johannesburg

Briefing och genomgång med ambassaden av besöksveckan

Guidad rundvandring och information om Liliesleaf Farm Museum

Måndagen den 5 september

Besök på National Lotteries Commission (NLC)

Besök på Sydafrikas nationalteater (State Theatre)

Besök på Sydafrikas nationalbibliotek (National Library of South Africa)

Arbetslunch och besök på kulturdepartementet (Department of Arts and Culture, DAC)

Guidad rundvandring vid Freedom Park Museum

Middag på svenska residenset på temat det unga Sydafrika

Tisdagen den 6 september

Besök på projektet Music is a great Investment (MIAGI)

Besök hos National Film and Video Foundation (NFVF)

Besök hos Sydafrikas kulturråd (National Arts Council of South Africa, NAC)

Besök hos BASA – ett offentligt-privat samverkansinitiativ

Panelsamtal och mottagning med buffémiddag på svenska residenset

Onsdagen den 7 september

Besök hos SOS Coalition – en paraplyorganisation som arbetar med att främja public service i allmänhetens tjänst

Flyg från Johannesburg till Kapstaden

Torsdagen den 8 september

Besök hos SAHRA – Sydafrikas motsvarighet till Riksantikvarieämbetet

Besök hos tankesmedjan IJR, Institute for Justice and Reconciliation

Möte med PRAESA (Project for the Study of Alternative Education in South Africa)

Middag med svenskar verksamma i Sydafrika – tema svensk i Sydafrika

Fredagen den 9 september

Besök på Sydafrikas parlament och möte med Sydafrikas parlamentariska kulturutskott

Besök hos Institute for Creative Arts (ICA)

Besök hos Creative Cape Town – ett nätverk för kreativa näringar och kulturutövare som har till mål att främja utvecklingen av de kreativa näringarna och staden

Besök på Fugard Theatre

Lördagen den 10 september

Besök på Robben Island

Avresa med flyg från Kapstaden till Sverige via London

Söndagen den 11 september

Ankomst till Sverige